

LUNDS
UNIVERSITET

Att söka säkerhet i flyktens fasor

En kvalitativ innehållsanalys av rapporteringen kring
flyktingkvinnors säkerhet

Melissa Lennartsson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSG31

Termin: Höstterminen 2016

Handledare: Emma Sundkvist, Malin Arvidsson

Omfång: Antal ord 10959

Abstract

Denna uppsats behandlar två aktuella ämnen: flyktingkvinnors säkerhetssituation i Europa samt EU:s nya flyktingdirektiv. Den övergripande frågeställningen syftar till att skapa en förståelse för hur kvinnors säkerhets - och trygghetskänslor påverkas under flykten, samt hur detta kan betraktas som ett genusrelaterat problem. Den andra frågeställningen ämnar utreda vilken inverkan EU:s nya flyktingdirektiv hittills har haft på flyktingkvinnors säkerhetssituation. Underlaget för denna undersökning utgörs av oberoende hjälporganisationers rapportering kring flyktingkvinnors upplevelse av säkerhet och trygghet.

Primärmaterialet analyseras metodologiskt genom en kvalitativ innehållsanalys. Den kvalitativa innehållsanalysen används för att urskilja aspekter som framstår som centrala för flyktingkvinnors upplevelse av säkerhet. Dessa aspekter, vilka i uppsatsen benämns som kategorier, kommer även användas för att jämföra skillnader och likheter i rapporteringen före respektive efter implementeringen av EU:s nya flyktingdirektiv. I det följande avsnittet leder Jane Fredman analysen mot ett synliggörande av de genusstrukturer som påverkar flyktingkvinnors säkerhetssituation. Fredmans migrationsrelaterade genusperspektiv kombineras med Johan Galtungs samt Mary K. Anglins teorier om våld. Detta görs för att kunna visa på hur flyktingkvinnor utsätts för ett direkt och ett strukturellt våld som uppstår ur patriarkala strukturer, vilket i sin tur reproduceras genom både statliga och icke-statliga aktörer.

Nyckelord:

säkerhet, genus, migration, flykting, kvinnor, våld, EU

security, gender, migration, refugee, women, violence, EU

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
1 Inledning	1
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar.....	3
1.2 Bakgrund	4
1.3 Material och avgränsningar.....	6
1.3.1 Primärmaterial	6
1.3.2 Källkritik.....	8
2 Teori och metod.....	10
2.1 Teori	10
2.2 Metod	13
3 Litteraturoversikt och tidigare forskning.....	16
4 Analys	21
4.1. Metodologisk analys.....	21
4.1.1 Asyl och fri rörelse	21
4.1.2 Könrelaterat våld.....	23
4.1.3 Personlig integritet.....	29
4.2 Teoretisk analys.....	32
4.2.1 Asyl och fri rörlighet	32
4.2.2 Könrelaterat våld.....	34
4.2.3 Personlig integritet.....	37
5 Diskussion	39
6 Sammanfattning	42

Referenser	44
-------------------------	-----------

1 Inledning

Världen över tvingas kvinnor utstå våld och övergrepp som konsekvens av sin könstillhörighet. Detta är ett problem som förföljt även de kvinnor som tvingats fly sina hemländer undan konflikt och hot. Rapporter om fysiskt våld, sexuella övergrepp, människohandel och transaktionssex vittnar om de risker kvinnor är beredda att ta för att sätta sig och sina familjer i säkerhet. I slutet av år 2015 var uppskattningsvis över 65 miljoner människor på flykt världen över.¹ Under samma år registrerades 4,8 miljoner flyktingar som en konsekvens av kriget i Syrien, vilket anses vara den primära drivande faktorn bakom det förhöjda flyktingantalet.² Hälften av de flyktingar som anländer till Europa är idag kvinnor, samtidigt som antalet kvinnor på flykt ser ut att öka. Dessa uppgifter understryker inte bara behovet av att stärka flyktingkvinnors säkerhet, utan också vikten av att förstå de bakomliggande orsakerna till den våldsbild kvinnor möter på flykt.

Den 7:e mars 2016 meddelar dessutom Europeiska Unionens (EU) stats- och regeringschefer att den irreguljära flyktingströmmen genom västra Balkan nu har nått sitt slut.³ Tillsammans med Turkiet har EU fattat beslutet att kriminalisera de vägar som en stor andel av de människor som flyr från Mellanöstern använder under sin flykt till Europa. Denna omvälvande nyhet innebar att tiotusentals flyktingar fann sig strandade på de grekiska öarna på obestämd tid, inlåsta i interneringsläger under tvivelaktiga förhållanden. Däribland finns dessutom en stor andel mödrar, gravida och ensamkommande kvinnor, som redan innan upplevde en förhöjd säkerhetsrisk.⁴

¹ United Nations Refugee Agency (UNHCR), 'Figures At A Glance', *UNHCR*, 2016.

² Eugene Quinn, 'The Refugee And Migrant Crisis: Europe's Challenge', Vol. 105, *Studies: An Irish Quarterly*, 2016, s. 277.

³ European Council of the European Union, 'Statement Of The EU Heads Of State Or Government, 07/03/2016 - Consilium', *Consilium.europa.eu*, 2016.

⁴ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016.

Dessa två incidenter ramar tillsammans in ett tankeväckande spänningsförhållande. Rapporteringen kring flyktingkvinnor visar att de i hög grad utsätts för våld och sexuella övergrepp, vilket i sin tur antyder att kvinnors specifika utsatthet på flykt bör undersökas närmre. Samtidigt begränsar EU sitt flyktingmottagande – EU, vars skydd dessa flyktingkvinnor har utstått ofattbara kränkningar för att få ta del av. Dessa, till synes oförenliga faktum, kommer därför att utgöra utgångspunkten i denna uppsats.

Kvinnans utsatthet på flykt tycks grunda sig i cementerade föreställningar om femininitet och maskulinitet. Den subordinerade position som tillskrivs kvinnan gör att hennes upplevelse av flykt skiljer sig åt från mannens upplevelse.⁵ Eftersom den våldsbild som riktas mot kvinnor onekligen tycks tyda på ett genusrelaterat problem, har jag valt att analysera flyktingkvinnors säkerhetssituation genom Jane Fredmans genusrelaterade teori om migration samt Johan Galtungs och Mary K. Anglins teorier om våld. Fredman redovisar utförligt hur kvinnans flykt skiljer sig från mannens, bland annat genom att utgå från flyktingkvinnors levda berättelser, medan Galtung och Anglin resonerar kring direkt och strukturellt våld. Genusperspektivet genererar en rad relevanta frågor angående flyktingkvinnors säkerhet. Vilken roll spelar en ojämlik maktbalans mellan könen för kvinnors säkerhet på flykt, och hur kan denna avhjälpas? Genom att dessutom lyfta EU:s ansvar kring kvinnor och säkerhet, kan vi fråga oss vilken betydelse EU:s direktiv har för flyktingkvinnors säkerhet, och därmed även för upprätthållandet av könsdiskriminerande strukturer.

⁵ Jane Fredman, *Gendering The International Asylum And Refugee Debate*, 2:a upplagan, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015, s. 14.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Problemformulering

Kvinnor på flykt vittnar om risker som drabbar dem på grund av deras könstillhörighet. Våld och sexuella övergrepp är vanligt förekommande inslag under alla delar av flykten. Avsikten med denna undersökning är att förstå hur flyktingstatusen påverkar och förändrar säkerhetssituationen för kvinnor som flyr till Europa, med särskilt fokus på kvinnor hemmahörande i Mellanöstern. Sedan EU beslutade sig för att skärpa flyktingmottagandet i Europa har flyktingar som anländer till Europa dessutom fått ett hårdare bemötande.⁶ Finns det indikationer på att EU:s nya flyktingpolicy har en problematisk inverkan på de genusstrukturer som har betydelse för kvinnliga flyktingars säkerhet? Det är av intresse att vidare undersöka hur EU:s nya policy angående flyktingmottagande inverkat på den redan äventyrade säkerheten för den kvinnliga andelen flyktingar.

Syfte

Uppsatsens syfte är att genom en kvalitativ innehållsanalys av rapporteringen kring flyktingkvinnor undersöka hur kvinnans säkerhetssituation påverkas under flykten mellan hemlandet i Mellanöstern och den stat där hon ämnar söka asyl. Med anledning av EU:s förnyade flyktingpolitik är det även relevant att diskutera vilka konsekvenser de nyttillkomna direktiven angående flyktingmottagande har haft för kvinnors säkerhet. Uppsatsen syftar dessutom till att lyfta detta problem ur ett genusperspektiv, hämtat ur Jane Fredmans *Gendering the International Asylum and Refugee Debate* för att på så sätt skapa en förståelse för de strukturer som ligger bakom en eventuell förändring i kvinnors upplevelse av säkerhet. Till detta kommer Johan Galtung och Mary K. Anglin bidra med kompletterande teorier kring direkt

⁶ Amnesty International, 'Trapped In Greece: An Avoidable Refugee Crisis', London: Amnesty International Publications, 2016, s. 5.

och strukturellt våld, vilka syftar till att identifiera den våldsbild som riktas mot kvinnor på flykt.

Frågeställningar

- På vilka sätt påverkas kvinnors säkerhetssituation under flykten till Europa?
- Hur påverkar EU:s nya flyktingdirektiv flyende kvinnors säkerhet?

1.2 Bakgrund

Den ökade invandringen till Europa har, under åren 2015 och 2016, kommit att beskrivas som en dramatisk händelseutveckling med många negativa implikationer för den europeiska kontinenten. Sedan människor som flytt undan krig och förföljelser i sina hemländer i högre utsträckning sökt skydd i EU, har begreppet 'flyktingkris' fått ett stort uppsving, både medialt och politiskt. I denna uppsats kommer begreppet 'kris' inte att användas för att beskriva de senaste årens flyktingsituation. För det första är andelen flyktingar som anländer till Europa mycket liten jämfört med andra regioner. Enligt UNHCR befann sig 6% av världens flyktingar i Europa år 2015.⁷ Denna siffra kan jämföras med Mellanöstern och Nordafrika, som sammantaget tagit emot 39% av det totala antalet flyktingar.⁸ Att invandringen till Europa ökade signifikant under 2015 stämmer, men att denna ökning skulle vara massiv eller katastrofal måste betraktas som en överdrift. Begreppet 'flyktingkris' framstår därför som missvisande. För det andra har begreppet 'kris' negativa konnotationer, vilka potentiellt medför att flyktingar associeras med sammanbrott, tragedi och negativa samhällsliga konsekvenser. Denna uppsats syftar till att frånga

⁷ UNHCR, 2016.

⁸ UNHCR, 2016.

bilden av flyktingen som en börda, ett hjälplöst offer eller en del av en homogen grupp.

Den största andelen flyktingar har tagit sig till Europa antingen över medelhavet eller genom västra Balkan. Den tyngst belastade ruten har varit vägen genom Balkan, som involverar en resa från Turkiet till de grekiska öarna, och vidare genom forna Jugoslavien.⁹ Denna ökade invandring till Europa har onekligen lett till politiska konflikter inom EU, som kännetecknats av en stark polariserad debatt mellan medlemsstaterna. Vissa medlemsstater har dessutom varnat för att en ökning av flyktingar kan komma att utgöra ett hot mot de värderingar som genomsyrar den europeiska kulturen.¹⁰

Gång på gång har EU misslyckats med att finna långsiktiga lösningar på den växande migrationen till Europa. Detta har inneburit att EU:s medlemsstater har tagit till egna åtgärder, vilka bland annat involverar stängda gränser eller hårdare gränskontroller. Den stränga gränspolitiken har bromsat flyktingars rörelse inom EU, och försvårat möjligheten att nå en säker plats.

En av dessa åtgärder var det avtal mellan EU och Turkiet som trädde i kraft den 20 mars 2016. Detta grundade sig på tre premisser: (1) alla irreguljära migranter som anländer till Grekland ska återsändas, (2) för varje syrier som återsänds till Turkiet ska en annan syrier omplaceras till EU, och (3) förhindra att nya illegala flyktinggrutter skapas från Turkiet till EU.¹¹ Sedan dessa bestämmelser trädde i kraft har merparten av flyktingar som anländer till EU placerats i så kallade interneringsläger. I många fall underminerar detta rätten att erbjudas internationellt skydd. I interneringslägren hålls flyktingar som inte kan skickas tillbaka till hemlandet på grund av principen om non-refoulement, men som inte heller får tillträde till EU på grund av EU:s restriktiva flyktingpolitik. Grekland är dessutom motvilliga att återsända flyktingar till Turkiet eftersom det är tveksamt huruvida Turkiet kan betraktas

⁹ Quinn, 2016, s. 277.

¹⁰ Ibid., s. 276.

¹¹ European Council of the European Union, 2016.

som ett säkert tredje land. På så vis är det alltså möjligt, och ibland även ofrånkomligt, att hålla flyktingar inlåsta på obestämd tid.¹²

1.3 Material och avgränsningar

I detta avsnitt presenteras uppsatsen centrala verk. De rapporter som ligger till grund för undersökningen utgör merparten av det material som publicerats kring ämnet sedan den aktuella flyktingsituationen tog sin början (2014-2016). Ett relativt litet tidsomfång är delvis en fördel, då överskådligheten gör det möjligt att utförligt kartlägga den bild som hjälporganisationer förmedlar angående flyktingkvinnors säkerhetssituation. Dessutom utgår samtliga rapporter från kvinnors egna berättelser och vittnesmål, vilket skapar ett intryck av att rapporterna har nära anknytning till verkligheten.

1.3.1 Primärmaterial

Primärmaterial består av rapporter publicerade av icke-statliga organisationer, såsom The UN Refugee Agency (UNHCR), Women's Refugee Commission och Amnesty International. Eftersom det vid uppsatsens publikation inte rapporteras särskilt mycket om flyktingkvinnor, utgör de rapporter som ligger till grund för undersökningen tillsammans det fullständiga material som utgivits av icke-statliga organisationer angående flyktingkvinnors situation. Material som betecknas som rapporter, men som till största del endast innehåller referenser till de rapporter som behandlas i denna undersökning, har dock valts bort för att undvika upprepning.

¹² Women's Refugee Commission, 'EU-Turkey Agreement Failing Refugee Women and Girls', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 28.

De dokument som kommer att analyseras är publicerade antingen före eller efter det datum (20 mars 2016) då avtalet mellan EU och Turkiet implementerades. Den äldsta rapporten som förekommer i primärmaterialet är publicerad år 2014. Tidsspännat 2014-2016 koncentrerar materialet kring den kontext som studeras; det vill säga, den rådande flyktingsituationen i Europa. Skiljelinjen mellan dokument publicerade före respektive efter avtalets implementation har medvetet skapats för att kunna utläsa huruvida EU-Turkiet-avtalet orsakat en förändring i säkerhetssituationen för kvinnor på flykt. Denna skiljelinje kommer inte vara framträdande i själva undersökningen, men den kommer fylla en funktion i den teoretiska analysen. De aktuella rapporterna presenteras nedan i kronologisk ordning.

Woman Alone: The fight for survival by Syria's refugee women sammanställdes av FN år 2014. Rapporten beskriver de säkerhetsrisker kvinnor utsätts för under sin flykt till Europa, såsom våld och kränkningar, med särskilt fokus på de kvinnor som flyr från Syrien.¹³

Initial Assessment Report: Protection Risks for Women and Girls in the European Refugee and Migrant Crisis är en utvärderingsrapport av UNHCR, United Nations Population Fund (UNPFA) och Women's Refugee Commission som publicerade i januari år 2016. Rapporten redogör för de säkerhetsrisker kvinnor och flickor utsatts för i den europeiska flyktingkrisen. Särskild vikt läggs vid situationen i Grekland.¹⁴

No Safety for Refugee Women on the European Route från januari år 2016 gör Women's Refugee Commission en bedömning av situationen för de flyktingkvinnor som anlant till Europa längs den väg som EU nu kriminaliserat.¹⁵

Trapped in Greece: An Avoidable Refugee Crisis publicerades av Amnesty International i april år 2016 och skildrar den situation som uppstod kort efter det

¹³ UNHCR, 'Woman Alone: The Fight For Survival By Syria'S Refugee Women', 2014.

¹⁴ UNHCR, United Nations Population Fund (UNPFA), Women's Refugee Commission, 'Initial Assessment: Protection Risks For Women And Girls In The European Refugee And Migrant Crisis', 2016.

¹⁵ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016.

att avtalet trädde i kraft, då flyktingar inte längre kunde fly vidare från Grekland. Här beskrivs även de problem som särskilt berör kvinnor.¹⁶

EU-Turkey Agreement Failing Refugee Women and Girls är ytterligare en rapport publicerad av Women's Refugee Commission som utgavs i augusti år 2016. Denna rapport behandlar de specifika säkerhetsrisker som kvarstår, och i vissa fall även förstärkts, sedan avtalet implementerades.¹⁷

Hjälporganisationen CARE International gav i september år 2016 ut sin rapport *On Her Own* som även den beskriver hur kvinnor på flykt upplever sin situation sedan EU uppdaterade sin flyktingmottagningspolicy.¹⁸

1.3.2 Källkritik

Materialet har valts ut utifrån fyra vedertagna kriterier, vilka är vanligt förekommande i kvalitativa analyser av offentliga dokument.¹⁹ *Autenticitet* syftar på materialets äkthet och ursprung. Materialet bör enbart bestå av dokument vars ursprung är otvetydigt. *Trovärdighet* berör materialets korrekthet och pålitlighet. Kan materialet anses vara fritt från felaktigheter? *Representativitet* handlar om huruvida ett material kan anses typiskt för den kategori det tillhör. Är materialet representativt för den grupp som undersöks? *Meningsfullhet* innebär att materialet bör vara tydligt och begripligt, samt fylla ett syfte för den undersökning som bedrivs.

Samtliga dokument ovan uppfyller kraven på *autenticitet* och *meningsfullhet*. Rapporterna har otvivelaktigt sitt ursprung i de organisationer som publicerat dem. De är dessutom både begripliga och relevanta för de frågor som utforskas i denna uppsats. *Trovärdighet* och *representativitet* är däremot två mer kritiska punkter där man bör iakttä stor aktsamhet vid granskning av privata offentliga dokument. Alan Bryman definierar privata offentliga dokument som dokument vilka härrör från

¹⁶ Amnesty International, 2016.

¹⁷ Women's Refugee Commission, 'EU-Turkey Agreement Failing Refugee Women and Girls', New York: Women's Refugee Commission, 2016.

¹⁸ CARE International UK, 'On Her Own', London: CARE International UK, 2016.

¹⁹ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga Metoder*, 2:a upplagan, Malmö: Liber, 2011, s. 489.

icke-statliga organisationer.²⁰ Undersökningen baseras på texter publicerade av icke-statliga och politiskt obundna organisationer för att i så hög utsträckning som möjligt undvika källor som på grund av exempelvis sitt geografiska ursprung skulle kunna anses partiska. Jag är dock medveten om att rapporterna skildrar respektive organisations uppfattning av flyktingkvinnors säkerhetssituation, och därför skulle kunna kritiserats för att inte vara en pålitlig skildring av verkligheten. Genom att basera undersökningen på rapporter från ett flertal organisationer som är oberoende av varandra vill jag dock hävda att jag kringgår en alltför påtaglig bias, och därmed även uppfyller trovärdighetskriteriet.

Det är värt att påpeka att samtliga rapporter har förlagt sitt primära fokus till kvinnor som flyr från Mellanöstern. Det material som publicerats kring flyktingkvinnors situation under åren 2014-2016 har färgats av det pågående kriget i Syrien, vilket har inneburit att syriska kvinnor tillåtit ta mycket plats i rapporteringen. Av den anledningen har även denna uppsats centrerats kring flyktingkvinnor hemmahörande i Mellanöstern. Med det sagt är den problematik som lyfts i rapporterna många gånger densamma även för kvinnor som flyr från andra platser i världen.

Uppsatsen är inte utformad på så vis att den berörda gruppen, det vill säga kvinnor på flykt, tillfrågats i undersökningen. Detta kan medföra vissa representativitetsproblem. Samtliga rapporter utgår dock från dessa kvinnors egna vittnesmål.

På grund av att flyktingkvinnors säkerhetssituation är ett högst aktuellt och pågående problem är utbudet av rapporter på ämnet inte särskilt stort. Avtalet vars påverkan analyseras i uppsatsen är i skrivande stund inte ens ett år gammal, vilket innebär att dess fulla inverkan kan vara svår att avläsa i ett tidigt skede. Jag vill dock påstå att denna undersökning är relevant i den bemärkelse att den visar i vilken riktning avtalet påverkar de nämnda kvinnornas säkerhet.

²⁰ Bryman, 2011, s. 489.

2 Teori och metod

2.1 Teori

Att applicera ett genusperspektiv i frågan om flyktingar och deras säkerhet ter sig nödvändigt då flyktingar inte över huvud taget kan beskrivas som en homogen grupp. Kvinnor och män upplever sin flykt på skilda vis, till stor del på grund av de genusstrukturer som präglar samhället.²¹ Ett genusperspektiv belyser de faktorer som gör flyktingar till en heterogengrupp bestående av individer med olika förutsättningar. För att genusperspektivet ska få utrymme i analysen är uppsatsens teoretiska utgångspunkt delvis Jane Fredmans bok, *Gendering the International Asylum and Refugee Debate*, som behandlar just detta ämne.

För att förstå genusperspektivets betydelse krävs en redogörelse för begreppet 'genus'. Genus innefattar de sociala och kulturella konstruktioner och representationer som används för att urskilja och klassificera 'maskulint' och 'feminint'.²² Detta bör inte förväxlas med begreppet 'kön', som refererar till den biologiska skillnaden mellan män och kvinnor. Sociala konstruktioner och representationer påverkar kvinnor och män på olika vis. En studie av dessa kan synliggöra hur relationer mellan män och kvinnor är strukturerade i form av maktrelationer.²³ Genusrelationer bör inte förstås som fixerade, utan snarare som något under ständig förändring. Hur genusrelationer kommer till uttryck varierar dessutom i olika lokala kontexter. Kvinnor är de som primärt får utstå konsekvenserna av ojämlikhet i genusrelaterade maktrelationer, vilket inneburit att det främst är kvinnor som varit subjekt

²¹ Fredman, 2015, s. 14.

²² Ibid., s. 16.

²³ Ibid.

för genusstudier.²⁴ Under lång tid var dock den primära bilden av en flykting manlig – en bild som i stor utsträckning lever kvar idag.²⁵ Att analysera i termer av genus innebär inte bara att skifta fokus till kvinnliga flyktingar, utan även att utvärdera på vilka sätt de konstruerade relationerna mellan maskulint och feminint påverkar män och kvinnors skilda upplevelser.²⁶

Fredman ansluter sig till den feministiska kritiken av traditionella teorier om säkerhet. Feministiska omtolkningar av säkerhetsteorier har synliggjort hur kvinnor konfronterar säkerhetsproblem i sina dagliga liv, samt hur dessa säkerhetsproblem är kopplade till ojämlika genusrelationer. Genom att förflytta fokus från staters säkerhet till människors – i detta fall kvinnors – säkerhet, har man exempelvis kunnat klassa våld mot kvinnor som ett säkerhetsproblem.²⁷

Genusanalysen kan enligt Fredman fungera som en 'lins' genom vilken man har möjlighet att synliggöra hur världen formas av genusrelationer.²⁸ Genuslinsen kommer i denna uppsats användas för att förstå hur genusstrukturer och maktrelationer påverkar kvinnliga flyktingars upplevelser. Vidare kan genuslinsen dessutom synliggöra hur internationell politik angående flyktingmottagande och flykting-skydd bidrar till att konstruera och reproducera dessa genusstrukturer. Denna förståelse gör det möjligt att länka de olika former av våld som drabbar kvinnor till genusrelationer och maktstrukturer.

För att förstå de olika typer av våld som främst utgör flyktingkvinnors säkerhetsproblem kommer Johan Galtungs samt Mary K. Anglins teorier om våld att komplettera Fredmans idéer i analysen. Galtung definierar våld som "all fränkomlig förolämpning av grundläggande mänskliga behov".²⁹ Även hot om våld räknas in i Galtungs definition. Alla former av våld orsakar trauman som är mycket svåra att

²⁴ Fredman, 2015, s. 16.

²⁵ Ibid., s. 18.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., s. 20.

²⁸ Ibid, s. 19.

²⁹ Johan Galtung and Dietrich Fischer, *Johan Galtung: Pioneer of Peace Research*, Berlin: Springer, 2013, s. 35.

läka.³⁰ Galtung skiljer dock mellan direkt, strukturellt och kulturellt våld. Direkt våld syftar på avsiktliga våldshandlingar riktade gentemot en specifik grupp eller person.³¹ Strukturellt våld uppkommer ur systematiska och strukturella ojämlikheter som påverkar människor dagliga liv, såsom rasism, sexism och fattigdom.³² Kulturellt våld, slutligen, är den kraft som legitimerar direkt och strukturellt våld genom exempelvis media.³³ Denna uppsats kommer dock bara behandla Galtungs ursprungliga våldstyper – direkt samt strukturellt våld.

Mary K. Anglin har i sin artikel "Feminist Perspectives on Structural Violence" undersökt hur strukturellt våld tar sig uttryck i relation till genus.³⁴ Enligt Anglin marginaliseras människor socialt och kulturellt genom strukturellt våld som utsätter dem för exempelvis våldtäkt eller övergrepp, och därmed nekar dem tillgång till emotionellt och fysiskt välmående. En utökad förståelse av strukturella former av våld gör att vi bättre kan förstå hur sociala och politiska bestämmelser producerar våld förklätt som social stabilitet och ordning. Anglin menar att människor inte är medfödda våldsamma, utan att sociala kontexter tycks producera våld som legitimeras strukturellt. Detta våld går i allra högsta grad ut över samhället mest utsatta grupper, eftersom det försummar mänskliga rättigheter och tystar ned traumatiserade, fördrivna människor.³⁵ Dessutom är Anglin mycket noga med att betona att det är missledande att påstå att sociala relationer skulle grunda sig i en enskild aspekt. Genus är enbart en aspekt av en komplex, intersektionell verklighet, där genus samverkar med andra faktorer såsom etnicitet, ras, klass, nationalitet, ålder och sexuell läggning för att nämna några.³⁶

Anglins artikel utgör ett relevant komplement till Galtungs teori om strukturellt våld, eftersom hon sätter det strukturella våldet i relation till genus. Anglins fokus ligger dock enbart på strukturellt våld, och lämnar därmed inget utrymme för diskussion kring

³⁰ Galtung, Fischer, 2013, s. 35.

³¹ Ibid., s. 11.

³² Ibid., s. 12.

³³ Ibid., s. 42.

³⁴ Mary K. Anglin, 'Feminist Perspectives on Structural Violence', *Identities*, Vol. 5 Issue 2, 1998.

³⁵ Ibid., s. 147.

³⁶ Ibid., s. 148.

ett direkt våld. Som denna undersökning kommer påvisa, har det direkta våldet ett tydligt samband med det strukturella, och dess betydelse för flyktingkvinnors upplevelse av säkerhet bör därför uppmärksammas. Anglins artikel figurerar dessutom på en relativt abstrakt, generell nivå. Eftersom Anglin inte applicerar sin teori på verkliga fall gör hon heller ingen anknytning till flyktingkvinnor eller säkerhetsfrågor. Denna studie är därmed inte en del av den tidigare forskningen kring flyktingkvinnors upplevelse av säkerhet, men den är värd att nämna då den belyser sambandet mellan strukturellt våld och genus på ett betydelsefullt sätt.

2.2 Metod

I *Samhällsvetenskapliga metoder* beskriver Alan Bryman innehållsanalysen som ”en metod som rör analys av dokument och texter där man på ett systematiskt och replikerbart sätt vill kvantifiera innehållet efter kategorier som utformats i förväg.”

³⁷ Den metod som i denna uppsats kommer ligga till grund för undersökningen benämns som kvalitativ innehållsanalys och skiljer sig något från den traditionella definitionen av innehållsanalys. Till skillnad från den klassiska innehållsanalysen, där kategorier bestäms i förväg, vill en kvalitativ innehållsanalys låta kategorierna synliggöra sig själva genom en nära granskning av texten.³⁸ Eftersom kategorier, även kallade teman, ges utrymme att inledningsvis styra undersökningen, är den kvalitativa innehållsanalysen inte lika rigid som den kvantitativa varianten. Upp-täckten av kategorier och variabler är kontinuerlig, och en stor vikt läggs vid kontexten i vilken dokumentet skapas.³⁹

För att utföra en kvalitativ innehållsanalys är alltså utarbetandet av kategorier ett nödvändigt steg, vilka i denna uppsats kommer urskiljas genom öppen kodning.

³⁷ Bryman, 2011, s. 281.

³⁸ *Ibid.*, s. 283.

³⁹ *Ibid.*, s. 505.

Öppen kodning innebär att texten tillåts generera de kategorier som beskriver innehållet. Detta kan jämföras mot den typ av kodning då kategorier bestäms på förhand. Primärmaterialet har således organiserats i ett mindre antal kategorier som reflekterar de betydelser som finns däri. Skapandet av kategorier har baserats på de faktorer som framstår som viktiga för flyende kvinnors säkerhet, då ett kartläggande av flyktingkvinnors säkerhet är centralt för uppsatsens syfte. "Säkerhet" är ett ledande begrepp genom hela undersökningen, och har därför spelat en avgörande roll i urvalet av kategorier.

Kategorierna har sorterats i rubriker som representerar innehållet. Under rubrikerna följer en redogörelse för hur den nämnda företeelsen beskrivits i rapporteringen före avtalet, följt av en redogörelse för hur rapporteringen av företeelsen tedde sig efteråt. På så vis kan effekten av avtalet på en särskild kategori urskiljas. Nedan följer en beskrivning av de tre kategorier som kommer behandlas i undersökningen.

Kategori 1: Asyl och fri rörlighet

Vilken bild ger rapporterna av kvinnors möjlighet till fri rörelse och asyl? Att själv kunna besluta över sin resa påverkar hur säkra kvinnor känner sig. Huruvida man nekas eller garanteras skydd i ett säkert land genom asyl har en betydande inverkan på hur kvinnor upplever sin säkerhetssituation.

Kategori 2: Könrelaterat våld

Våld är en framträdande faktor i samtliga rapporter, vilken har en direkt inverkan på kvinnors upplevelse av säkerhet. I denna kategori diskuteras element såsom sexuella övergrepp, människohandel och transaktionssex, samt fysisk och psykisk misshandel. Transaktionssex syftar på sexuella tjänster som erbjuds i utbyte mot hjälp, såsom transport eller mat.

Kategori 3: Personlig integritet

Avsaknaden av säkra utrymmen är ett särskilt stort problem för kvinnor som vistas i transit – eller interneringsläger. I detta avsnitt framkommer hur bristen på köns-segregerade och privata utrymmen påverkar kvinnors säkerhetssituation. Även ensamma kvinnors svårigheter att sörja för och skydda sina barn behandlas.

3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Forskningen kring flyktingkvinnor är ännu mycket knapp, och studier som specifikt undersöker sambandet mellan existerande genusstrukturer och flyktingkvinnors säkerhet är nästintill obefintliga. Den forskning som i dagsläget finns tillgänglig förhåller sig inom fälten genus samt migration, men det är sällan dessa två fält korsas. I detta avsnitt följer en redogörelse för ett antal artiklar vars forskningsresultat ändå är betydelsefulla för de frågeställningar denna uppsats undersöker, och som tillsammans utgör en grund som denna undersökning kan ta avstamp i.

Alison Gerard och Sharon Pickering publicerade år 2013 artikeln ”Gender, Securitization and Transit: Refugee Women and the Journey to the EU”.⁴⁰ Temat för denna artikel är EU:s hårdnande säkerhetspolitik och dess implikationer för kvinnor som flytt från Afrika. Gerard och Pickering undersöker sambandet mellan dessa kvinnors erfarenheter av våld på väg till EU, och EU:s ansträngningar för att säkra sina yttre gränser och därmed utesluta ’illegala’ immigranter. De konstaterar att den säkerhetspolitik EU:s medlemsstater driver i stor utsträckning mobiliseras genom en diskurs som överdriver riskerna med migration och asyl. Detta resulterar i sin tur i att flyende individers säkerhet nedprioriteras till förmån för statens egen säkerhet.⁴¹

Studien koncentreras kring kvinnor som flytt från Uganda samt Sudan, och vidare över medelhavet till södra Europa. De kvinnor som intervjuats redogör för sina upple-

⁴⁰ Alison Gerard och Sharon Pickering, ’Gender, Securitization and Transit: Refugee Women and the Journey to the EU’, *Journal of Refugee Studies*, Vol. 27, Issue 3, 2014.

⁴¹ Ibid.

velser i transitländer; det vill säga, länder de passerar under sin flykt, men som inte utgör den slutliga destinationen. Gerard och Pickerings studie kretsar till stor del kring de specifika konsekvenser som flyktvägen mellan Nordafrika och södra Europa först med sig.⁴²

I artikeln synliggör man hur den våldsbild som riktas mot flyende kvinnor skapas av både statliga och ickestatliga aktörer, samt hur denna utageras både direkt och strukturellt. Studien visar att kvinnor upplever en förhöjd risk att utsättas för både direkt och strukturellt våld medan de befinner sig i transit. Syftet med Gerard och Pickerings undersökning är därmed att skifta fokus från livet i flyktinglägren till själva flykten. Detta är ett perspektiv som denna undersökning ämnar bygga vidare på.

Gerards och Pickerings belyser en aspekt av flyktingkvinnors verklighet som tidigare studier inte ägnat särskild stor uppmärksamhet. Deras studie är därmed ett viktigt bidrag till förståelsen av flyende kvinnors säkerhet, men den lämnar också mycket osagt. Att Gerard och Pickering har förlagt sitt fokus till resan fram till Europa innebär att studien inte redogör tillräckligt för hur flykten fortsatt ser ut efter ankomsten till Europa. Artikeln ägnas istället till stor del åt resan fram till Nordafrikas kust och båt färden över Medelhavet. Genom att undersöka hur våldsbilden ser ut från det att en kvinna anlant till Europa tar denna uppsats vid där Gerard och Pickering slutar.

Den grupp jag undersöker har flytt längs den rutt som löper genom västra Balkan. Detta är alltså varken samma rutt eller målgrupp som Gerard och Pickering grundat sin studie på. Genom att begränsa sig till två nationaliteter kan Gerard och Pickering ha gått miste om ett bredare perspektiv. Den undersökning som ligger till grund för denna uppsats har inte avgränsats i fråga om nationalitet.

Slutligen är det viktigt att påpeka att mycket förändrats sedan 2013 då Gerard och Pickering publicerade sin studie. Den flyktingsituation som råder idag har inte riktigt börjat när denna artikel publiceras. I dagsläget kan exempelvis ett land som Grekland inte längre betraktas som ett transitland. I enlighet med EU:s nya flyktingdirektiv är Grekland numera ett land där en anländande flykting söker asyl, eftersom man enligt det nya avtalet måste söka asyl i det första EU-land man anländer till.

⁴² Gerard och Pickering, 2014.

I ”‘Transit’ and ‘Suspension’: Migration Management or the Metamorphosis of Asylum-Seekers into ‘Illegal’ Immigrants” ifrågasätter Christina Oelgemöller den växande diskurs genom vilken immigranter i allt högre utsträckning benämns som illegala.⁴³ Enligt Oelgemöller har denna stämpel tagits i bruk sedan länder ansett sig förlora kontrollen över invandringen och börjat ifrågasätta huruvida vissa migranter förtjänar skydd. I praktiken har detta koncept medfört ett nytt tankesätt, vilket följer följande logik: i första hand, (1) skydd i ursprungsregionen, som leder till (2) antagandet att det finns länder stämplade som ’säkra tredje land’ och (3) att människor som förflyttar sig från ett land där de fått skydd måste anses vara illegala.⁴⁴ Idén om ’säkra tredje land’ har inneburit att europeiska länder i allt större utsträckning argumenterat för att flyktingar bör få skydd i närliggande länder, istället för att söka asyl i Europa. I själva verket fanns det då inte någon legitim anledning att söka skydd i europeiska länder. De som ändå försökte få tillträde till dessa länder kunde enkelt avfärdas som illegala migranter.⁴⁵

Studien kretsar även till stor del kring begreppet ’transit’ och dess implikationer. Oelgemöller menar att konceptet ’transitland’ har en viktig politisk funktion som grundar sig i en ’vi och dem’-uppdelning, som är osäker på om den ska formulera sig själv som en säkerhetsrisk eller en humanitär diskurs. Oelgemöller argumenterar vidare för att narrativet som kopplar samman konceptet ’illegal migrant’ med konceptet ’transitland’ kan resultera i ’suspension’. I transit kan en person bli suspenderad från sin juridisk-politiska existens när denna saknar ett legitimt identitetsbevis och därmed nekas tillträde till samhället. Eftersom personen i fråga är utesluten från det juridisk-politiska samhället kan denne utsättas för våld utan att gärningspersonen straffas.⁴⁶

Oelgemöllers studie är en viktig grund för att förstå den diskurs som avtalet mellan EU och Turkiet är en produkt av. Artikeln redogör för de bakomliggande orsakerna till att EU-medlemsstater blir allt mer restriktiva i sitt flyktingmottagande. Skildringen

⁴³ Christina Oelgemöller, ’‘Transit’ and ‘Suspension’: Migration Management or the Metamorphosis of Asylum-Seekers into ‘Illegal’ Immigrants’, *Journal of Ethnic & Migration Studies*, Vol. 37 Issue 3, 2011.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 416.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*, s. 419.

av hur en person kan suspenderas och därmed förlora sitt skydd kan appliceras i min undersökning för att förstå flyende kvinnors utsatthet. Oelgemöllers undersökning lämnar dock mycket osagt kring betydelsen av genus i denna fråga. Denna uppsats syftar till att fylla i dessa luckor genom att undersöka hur den restriktiv flyktingpolitik som beskrivs i Oelgemöllers artikel påverkar kvinnor på flykt.

Amelia Hadfield och Andrej Zwitter undersöker i sin studie ”Analyzing the EU Refugee Crisis: Humanity, Heritage and Responsibility to Protect” betydelsen av flyktingsituationen i relation till EU:s respons samt unionens skyldighet att skydda.⁴⁷ Hadfield och Zwitter har medvetet stämplat de senaste årens flyktingsituation som en kris. I artikeln framhåller man att ’krisen’ i första hand handlar om humanitet och mänsklig värdighet, stöttat av argumentet att Europa historiskt sett är en kontinent bestående av flyktingar, som alla borde vara förstående inför de nuvarande flyktingarnas situation.⁴⁸

Hadfield och Zwitter kritiserar genomgående EU för passivitet och handlingsförlamning. De menar att ’flyktingkrisen’ är en konsekvens av att EU tidigare avstått från att ta ansvar för problem som uppstått utanför unionens gränser. EU har därmed försummat den kollektiva skyldigheten att stödja de människor som flyr som en direkt konsekvens av globala aktörers överksamhet och brist på stöd. Hadfield och Zwitter beskyller EU för att dess ovilja att ingripa i instabila stater där kriser riskerar att uppstå. I de fall då återvändande till hemlandet är omöjligt, måste *skyldigheten att återuppbygga* ersättas av *skyldigheten att ta emot*. Det är, enligt Hadfield och Zwitter, det minsta EU kan göra för flyende människor. Hadfield och Zwitter menar att Europa just nu upplever konsekvenserna av sin försummelse i form av en ’massiv flyktingvåg’.⁴⁹

Hadfields och Zitters analys efterlämnar ett intressant perspektiv på EU:s roll i den nuvarande flyktingsituationen. I motsats till den diskurs som vill utpeka flyktingar som ett utomstående hot, visar Hadfield och Zwitter hur de stora ’flyktingströmmarna’ till Europa kan betraktas som en konsekvens av EU:s handlingar – eller snarare, EU:s

⁴⁷ Amelia Hadfield, Andrej Zwitter, ’ Analyzing the EU Refugee Crisis: Humanity, Heritage and Responsibility to Protect’, *Politics & Governance*, Vol. 3 Issue 2, 2015.

⁴⁸ Ibid, s. 130.

⁴⁹ Ibid, s. 132.

oförmåga att agera i tid. Ett sådant synsätt framställer EU som innehavare av det yttersta ansvaret att erbjuda flyktingar skydd, vilket därmed får avtalet mellan EU och Turkiet att framstå som fullkomligt irrationellt.

Eftersom denna undersökning syftar till att analysera EU:s svar på 'flyktingkrisen' förlorar den viss relevans i och med att EU:s flyktingpolicy tagit en annan skepnad under år 2016. Redogörelsen för EU:s skyldigheter gentemot flyktingar, och huruvida dessa efterlevs ej, är dock fortsatt av betydelse för denna uppsats eftersom avtalet kan ses som en förlängning av de tendenser Hadfield och Zwitter kritiserar. Som tidigare nämnt vill jag dock i denna uppsats röra mig bort från begreppet 'kris'. Hadfield och Zwitter definierar förbigående begreppet 'kris' i sin studie, men problematiserar det inte vidare.

Även denna artikel brister avsevärt när det kommer till betydelsen av genus. Med det sagt är det viktigt att notera att Hadfield och Zwitter inte ämnat undersöka frågan ur flyktingars perspektiv, och av den anledningen förmodligen bortsett från genus. Deras artikel kan dock kritiserar för att beskriva flyktingar som en homogen grupp som kan hanteras därefter. Ur denna aspekt är Hadfield och Zwitters analys inte helt uttömmande. Denna uppsats kommer dra nytta av Hadfields och Zwitters resonemang kring EU:s ansvar, men samtidigt frångå bilden av flyktingar som en homogen grupp genom att utgå från ett genusperspektiv.

4 Analys

Analysen består av två delar som givits titlarna *4.1. Metodologisk analys* samt *4.2. Teoretisk analys*. I den förstnämnda delen kommer de resultat som framkommit genom den kvalitativa innehållsanalysen presenteras. Dessa resultat är ordnade i tre kategorier; *4.1.1. Asyl och fri rörlighet*, *4.1.2. Könslaterat våld* samt *4.1.3. Personlig integritet*. *Asyl och fri rörlighet* har placerats först eftersom de efterföljande kategorierna är mycket beroende av denna. Denna struktur återfinns i den andra delen av analysen, vilken kommer ställa materialet i relation till Jane Fredmans, Johan Galtungs samt Mary K. Anglings teoretiska perspektiv. I den teoretiska analysen kommer resultaten dessutom relateras till tidigare forskning på ämnet.

4.1. Metodologisk analys

4.1.1 Asyl och fri rörelse

Möjligheten att söka asyl och röra sig fritt genom Europa är förmodligen den kategori som EU:s nya, restriktiva flyktingdirektiv har haft störst inverkan på. Tidigare tycks man ha visat större hänsyn för kvinnors specifika utsatthet. Ur vissa hänseenden var dock asylprocessen problematisk redan innan avtalet mellan EU och Turkiet trädde i kraft.

Women and/or children travelling alone may be prioritized for services and registration, or they may be more likely to be granted asylum.⁵⁰

Legal and registration measures available to non-Syrian nationals differ significantly from those for Syrian nationals, who are currently prioritized and/or fast-tracked.⁵¹

Innan den 20 mars 2016 rapporterar UNHCR, UNPFA och Women's Refugee Commission om att kvinnor som reser ensamma i vissa fall prioriteras i asylprocessen. Man är alltså mån om att ge stöd till särskilt utsatta grupper, såsom ensamkommande kvinnor och barn. Syriska kvinnor har dessutom en ökad chans att erbjudas asyl med kort väntetid. Att syriska kvinnor prioriteras innebär dock att icke-syriska kvinnor inte skyddas i samma mån, och därför löper större risk att utsättas för våld och övergrepp.

The lack of accessible legal information, together with the perception that this would delay the journey, means that many [women] do not claim their legal rights.⁵²

I rapporterna framgår att det sällan är enkelt för flyktingkvinnor att tillgå den information som är nödvändig för att söka asyl. Ofta är kvinnorna omedvetna om de juridiska rättigheter de har i egenskap av att vara flykting, vilket innebär att flyktingkvinnor sällan hävdar sina rättigheter. Att inte veta vilket skydd man är berättigad innebär dessutom en utökad risk för att utnyttjas av oseriösa aktörer eller utsättas för våld.

Sedan den 20 mars 2016 har flyktingar varit tvungna att erhålla ett godkännande av polisen vid ankomsten till Grekland för att få vistas i landet lagligt. När

⁵⁰ UNHCR, UNPFA, Women's Refugee Commission, 2016, s. 6.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

detta godkännande upphör gälla kan flyktingar arresteras eller hållas av lokala auktoriteter utan tillgång till basala resurser.⁵³ En sådan situation är särskilt riskfylld för gravida och överlevare av könsrelaterat våld.

Most refugees living in the detention centers have been there for months and have been given little to no information about their rights or options for asylum or relocation.⁵⁴

Innan EU skärpte sitt flyktingmottagande hade flyktingar större möjlighet att själva besluta över sin fortsatta flykt. Den relativt fria rörlighet som flyktingar tidigare kunde utnyttja har idag stoppats, och de flesta flyktingar hålls inlåsta i interneringsläger. Kvinnor uppgav tidigare att de kände sig något tryggare med vetskapen om att de alltid kunde röra sig vidare från platser de uppfattade som hotfulla. Numera befinner sig merparten av dessa kvinnor i interneringsläger utan makt över sin fortsatta flykt.

4.1.2 Könsrelaterat våld

Det framgår tydligt i samtliga dokument som publicerats före avtalet mellan EU och Turkiet att sexuella övergrepp gentemot kvinnor är en vanlig företeelse under flykten.

Sexual gender-based violence (SGBV) was identified [...] as a reality along the refugee and migration route for women and girls.⁵⁵

⁵³ Women's Refugee Commission, 'EU-Turkey Agreement Failing Refugee Women and Girls', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 22.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ UNHCR, UNPFA, Women's Refugee Commission, 2016, s. 8.

Gärningsmännens identitet varierar dock något. UNHCR rapporterar bland annat om hur kvinnor antastats och våldtagits av hyresvärdar i de temporära boenden de nyttjat längs flyktvägen.⁵⁶ Män som själva är på flykt utsätter även kvinnor för våld i viss utsträckning. Det förekommer dessutom beskrivningar om hur hjälparbetare utsatt ensamma kvinnor för sexuellt våld.⁵⁷

Att söka hjälp efter att ha utsatts för sexuella övergrepp beskrivs av kvinnorna som stigmatiserat. De kvinnor som uttalat sig i bland annat UNHCR:s *Woman Alone* förmodar att deras situation kan komma att förvärras om de berättar om de brott som begåtts mot dem.

Few of the women interviewed knew of somewhere they could go for help if subjected to sexual or gender-based violence.⁵⁸

Women and girls who have experienced sexual and gender-based violence can seek support from trained specialists and from each other in a number of safe spaces supported by UNHCR [...]⁵⁹

I *No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans* av Women's Refugee Commission och *Woman Alone* av UNHCR, som båda publicerades före avtalet mellan EU och Turkiet, framkommer även att de flesta kvinnor inte vet var de kan vända sig för att få stöd. UNHCR understryker dock att de har utbildad personal på plats som kan erbjuda stöd åt kvinnor som traumatiserats till följd av sexuellt våld. UNPFA hjälper dessutom säkerhets- och polistjänstemän att förbättra sin hantering av överlevare av könsbaserat sexuellt våld.⁶⁰ Trots att könsrelaterat sexuellt våld onekligen förekommer före antaganden av avtalet, framgår det av rapporteringen att organisationer såsom UNHCR och UNPFA arbetar aktivt för att förbättra kvinnors situation i denna bemärkelse.

⁵⁶ UNHCR, 2014, s. 22.

⁵⁷ Ibid., s. 50.

⁵⁸ UNHCR, 2014, s. 51.

⁵⁹ Ibid. s. 52.

⁶⁰ Ibid.

Det sexuella våldet förekommer dock fortsatt efter att avtalet mellan EU och Turkiet implementerats. Numera utspelas dock brotten oftast i de interneringsläger där flyktingar hålls inlåsta.

The women also said that they were not feeling safe and felt at risk of exploitation by men in the camp.⁶¹

single women and mothers inside [detention camps] described a complete lack of protection for women and girls and fear of sexual assaults.⁶²

Women's Refugee Commission har noterat en ökning i antalet rapporterade överfall sedan EU:s nya flyktingdirektiv implementerades. Detta tros delvis bero på att kvinnor är mer benägna att anmäla övergrepp när de stannar på samma plats under en längre tid.⁶³ Det är värt att notera att interneringslägren där majoriteten av de anländande flyktingarna numera befinner sig inte heller är anpassade för att förhindra eller svara på fall av sexuella övergrepp. Lokalerna är inte designade för att underlätta för kvinnor, och inte heller personalen har rätt kunskap för att möta behovet.⁶⁴

the Greek authorities are still failing to ensure all those in need of special care, such as women at risk of sexual gender-based violence.⁶⁵

The movement of refugees into military sites and detention centers means NGOs are not allowed to provide aid, or won't for ethical reasons.⁶⁶

⁶¹ Amnesty International, 2016, s. 31.

⁶² Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016. s. 10.

⁶³ Ibid., s. 15.

⁶⁴ Ibid., s. 16.

⁶⁵ Amnesty International, 2016, s. 5.

⁶⁶ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 16-17.

Samtidigt som grekiska myndigheter saknar den kompetens som krävs för att motverka sexuellt våld, nekas icke-statliga organisationer, såsom UNHCR, tillträde till de platser där de aktuella kvinnorna befinner sig. Innan myndigheter och militär hade makt att besluta över anländande flyktingar hade välgörenhetsorganisationer möjlighet att erbjuda sin expertis och sitt stöd till utsatta kvinnor.

Under flykten upplever dessutom en betydande andel kvinnor en stor maktlöshet. I brist på nödvändiga resurser hamnar kvinnor enkelt i händerna på smugglare som lovar att hjälpa dem vidare på vägen i utbyte mot sexuella tjänster.

Smugglers, gangs and traffickers promise faster or safer passage, often at hugely inflated costs or in ways that compromise refugees' safety. Women and girls are needlessly exposed to multiple forms of violence and exploitation from these criminals.⁶⁷

I dessa situationer förekommer även fysiskt och psykiskt våld. I en av UNHCR:s rapporter beskrivs också hur kvinnor tvingats till transaktionssex med sina hyresvärdar då de inte haft möjlighet att betala sin hyra. Även här rapporterar tillfrågade kvinnor om hur lokala välgörenhetsarbetare förväntar sig att kvinnorna ska ”ge något tillbaka” (vilket oftast innebär sex) för de tjänster välgörenhetsarbetarna ger dem.⁶⁸

Samtliga källor belyser bristen av tillräcklig information längs flyktvägen. Den information som finns framförs i många fall på ett språk som många av kvinnorna inte förstår, eller på ett sätt som inte berör kvinnospecifika problem.

⁶⁷ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016., s. 8.

⁶⁸ UNHCR, 2014, s. 22.

The lack of clear information and inability to access interpreters, especially female interpreters, hinders women and girls from accessing services and leaves them vulnerable to smugglers and other opportunists.⁶⁹

[...] survival sex is especially a problem in underserved and overcrowded communities, where women often bear the brunt of abuse and marginalization in the competition for assistance.⁷⁰

På grund av informationsbristen förlitar sig istället kvinnor ofta på oseriösa smugglare, som i sin tur i många fall utnyttjar kvinnor. UNHCR, UNPFA samt Women's Refugee Commission beskriver även hur transaktionssex främst frodas i överbefolkade miljöer. Detta beror på att det i sådana miljöer är svårt att få en överblick över hur kvinnor behandlas, samt svårt för kvinnor att söka hjälp.⁷¹ Uppgifter kring förekomsten människohandel och transaktionssex har dock avtagit sedan avtalet trädde i kraft. I de rapporter som publicerats sedan april 2016 omnämns människohandel och transaktionssex inte alls.

Sexuella övergrepp är den våldstyp som främst förekommer i rapporteringen kring flyktingkvinnors säkerhetssituation. Trots det finns det starka indikationer på att även fysisk och psykisk misshandel förekommer under flykten.

Most of these women have suffered severe physical and psychological stress [...]⁷²

They [the women] mainly expressed fears of sexual harassment, but in some cases also spoke of being afraid of direct physical violence.⁷³

⁶⁹ UNHCR, 2014, s. 1.

⁷⁰ Ibid., s. 37.

⁷¹ UNHCR, UNFP, Women's Refugee Commission, 2016.

⁷² Ibid., s. 11.

⁷³ UNHCR, 2014, s. 12.

Den psykiska aspekten beskrivs ofta som en konsekvens av de andra säkerhetsrisker kvinnor utsätts för, särskilt i de rapporter som publicerades före det att avtalet mellan EU och Turkiet trädde i kraft. I de senare rapporterna diskuteras inte psykiskt våld explicit, men man betonar att det fysiska våldet i nära relationer ökat i undersökningar som gjorts efter avtalets implementering:

Prolonged stays in Greece are being associated with a spike in domestic violence, which service providers say is the most common form of GBV currently being reported.⁷⁴

Fokus har skiftat betydligt mot fysiskt våld och våld i nära relationer sedan interneringslägren tagits i bruk allt mer. Trånga utrymmen och dåliga boendeförhållanden har resulterat i fler konflikter flyktingar emellan. I de rapporter som publicerats efter den 20 mars 2016 förekommer teorier kring hur män tenderar att använda våld mot kvinnor för att få utlopp för sin frustration i lägren. Care International betonar dessutom att flykten ofta förändrar maktbalansen mellan könen, vilket många gånger leder till konflikt.⁷⁵ Kvinnan är ofta överhuvudet i familjen, och tar därmed på sig roller som traditionellt sett anses tillhöra mannen.

Refugees say prejudice from host communities creates an environment where sexual harassment and exploitation is considered acceptable.⁷⁶

De myndigheter som numera har ensamt ansvar för flyktingar tycks inte bidra till att våldet och övergreppen gentemot kvinnor minskar. Den personal som finns på plats i interneringslägren uppges uttala sig rasistiskt, och undviker att ingripa vid våldsincidenter.

⁷⁴ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 16.

⁷⁵ Care International UK, 2016, s. 14.

⁷⁶ Ibid.

4.1.3 Personlig integritet

Problematiken kring avsaknad av privata utrymmen uppkommer först när flyktingarna når transitlägren, vilket framgår tydligt i rapporteringen från både UNHCR och Women's Refugee Commission:

There is a dearth of dedicated safe spaces for women and girls, including spaces for confidential interviews with service providers [...]⁷⁷

[...] WRC also witnessed women changing clothes from behind blankets held up by other refugees, as the transit center offers no private spaces.⁷⁸

I de situationer då flyktingar har möjlighet att övernatta i enskilda bostäder är detta inte ett problem som omnämns. Det kan också te sig säkrare för kvinnliga flyktingar att sova utomhus, då man på så vis kan tillskansa sig större personligt utrymme. Trångboddhet beskrivs som psykiskt påfrestande. Avsaknaden av privata utrymmen kvarstår dock för de kvinnor som efter avtalet placerades i interneringsläger:

The conditions here are not good and we are sleeping on the ground; our blankets are soaked with water. There are no bathrooms. This is why people are getting sick," a 9-month pregnant woman from Syria told Amnesty International.⁷⁹

Overall, women lack places they can retreat to in order to overcome exhaustion, to mitigate their sense of feeling overwhelmed, and to relax.⁸⁰

Skillnaden är att kvinnor numera inte har möjlighet att röra sig utanför lägret. De kan därför inte heller söka upp en annan, mer avskild, plats där de känner större

⁷⁷ UNHCR, UNFP, Women's Refugee Commission, 2016, s. 8.

⁷⁸ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans!', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 6.

⁷⁹ Amnesty International, 2016, s. 19.

⁸⁰ Care International UK, 2016, s. 9.

trygghet. De är förpassade till de överbefolkade lägren. Att det i interneringslägren liksom i transitlägren saknas könssegregerade utrymmen innebär en ökad säkerhetsrisk för redan utsatta kvinnor:

Showers and latrines are rarely separated by sex at transit centers [...] Refugee women and girls admitted to refusing food and water for multiple days in order to avoid using the latrines, which they perceive as unsafe and unsuitable.⁸¹

I bland annat Women's Refugee Commissions båda rapporter framgår att kvinnor fruktar sexuella övergrepp i relation till dusch – och toalettanvändning. Kvinnor avstår därför i många fall från att använda de allmänna toaletterna vilket i sin tur blir en hälsorisk. Kvinnor utanför lägren har en betydligt större möjlighet att uträtta sina behov och sköta sin hygien på annan plats, som de bedömer som säkrare.

Men often loiter outside the toilets and showers, leaving women feeling exposed and unsafe, or needing to ask men to escort them.⁸²

Sedan interneringslägren har blivit den primära vistelseplatsen för anländande kvinnor har avsaknaden av privata duschar och toaletter blivit ett allt större problem. Kvinnor har inte längre möjligheten att söka sig till mer privata platser utanför lägren, vilket har resulterat i en förhöjd risk för övergrepp. Män inom lägren utnyttjar situationen och får kvinnor att känna sig otrygga i samband med toalett – och duschbesök. Kvinnorna uppger även att det saknas hygienprodukter avsedda för kvinnor, såsom menstruationsskydd.⁸³

Slutligen framstår barnomsorg som ett särskild stort problem för de kvinnor som reser ensamma med barn. I UNHCR:s *Woman Alone* ägnas stor uppmärksamhet åt

⁸¹ Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 6.

⁸² Women's Refugee Commission, 'EU-Turkey Agreement Failing Refugee Women and Girls', New York: Women's Refugee Commission, 2016, s. 10.

⁸³ Amnesty International, 2016, s. 21-22.

just de säkerhetsrisker som drabbar ensamma mödrar. De beskriver hur de räds inför att lämna sina barn ensamma, vilket är tvunget i de fall kvinnan behöver skaffa förnödenheter till boendet. Mammor är även oroliga för vad som ska hända deras barn om de själva försvinner till följd av kidnappning eller våld.⁸⁴

⁸⁴ UNHCR, 2014.

4.2 Teoretisk analys

Inledningsvis vill jag återknyta till uppsatsens övergripande syfte, vilket är att undersöka hur kvinnans säkerhetssituation påverkas av flykten mellan hemlandet och den stat där hon ämnar söka asyl. Vilka säkerhetsrisker möter kvinnan i sin roll som flykting, och i vilken utsträckning kan dessa benämnas som genusrelaterad problematik? Hur kan dessa säkerhetsrisker förstås utifrån Johan Galtungs och Mary K. Anglins teorier om våld?

Jag vill även påminna om uppsatsens andra frågeställning, som kretsar kring hur EU:s nya flyktingdirektiv påverkar flyende kvinnors säkerhet. Vilka skillnader framkommer av rapporteringen före samt efter det att avtalet mellan EU och Turkiet trädde i kraft? Vilken roll spelar EU:s flyktingpolitik för den genusproblematik som existerar för flyktingkvinnor?

Jag har utgått från premissen att kvinnor upplever särskild utsatthet under flykten, och att detta grundar sig i en genusrelaterad problematik. Med det sagt har jag dock avstått från att antyda att EU medvetet bidrar till att förstärka denna genusproblematik. Avsikten har hela tiden varit att i så stor utsträckning som möjligt förhålla sig neutral till EU:s flyktingpolitik för att sedan analysera denna genom en jämförelse av rapporteringen före samt efter implementeringen av avtalet mellan EU och Turkiet.

4.2.1 Asyl och fri rörlighet

Resultatet från den metodologiska analysen visade att kategorin *Asyl och fri rörlighet* påverkats avsevärt av EU:s nya flyktingdirektiv som legitimerades genom avtalet mellan EU och Turkiet. Tidigare har flyktingkvinnors upplevelse av trygghet påverkats i en positiv riktning av det faktum att de haft möjlighet att röra sig vidare

mot säkrare platser. Sedan avtalets implementering har dock en känsla av hopplöshet infunnit sig hos en stor andel av dessa kvinnor, då de tvingas leva i ovisshet om när de tillåts lämna interneringslägren.

Att beskriva flyktingar och migranter i termer av säkerhetsshot är enligt Fredman detsamma som att behaga en nationalistisk och xenofobisk diskurs. Denna diskurs brukas i syfte att rättfärdiga restriktiva bestämmelser som onekligen har en mycket negativ inverkan på de asylsökande som blir stämplade som 'oförtjänta' eller 'dåliga' migranter.⁸⁵ Till detta måste även en genusdimension adderas. Rasismens uttryck är också genusrelaterat och påverkar därför kvinnor och mäns upplevelse av asylprocessen och bemötandet i Europa på olika sätt.

I föregående avsnitt framgick även att syriska kvinnor tidigare prioriterades i asylprocessen och därför ges stöd från myndigheter i högre grad än icke-syriska kvinnor. Denna tendens stöts i både Anglins och Fredmans teorier som framhåller att genus enbart är en av de faktorer som inverkar på bemötandet av migranter och flyktingar. Att man gjort skillnad på syrier och icke-syrier visar alltså på att även nationalitet stundtals påverkar vilket stöd en kvinna erbjuds.

Resultatet kan vidare kopplas till Oelgemöllers studie av diskursen kring den illegala migranten. Faktumet att flyktingar numera måste erhålla godkännande av polismyndigheter för att vistas i landet, som dessutom efter en tid utlöper, innebär att flyktingar i större utsträckning riskerar att 'suspenderas'. Oelgemöller diskuterar i sin artikel hur en person kan suspenderas och därmed nekas tillträde till samhället när denne saknar ett legitimt identitetsbevis. Eftersom personen i fråga är utesluten från det juridisk-politiska samhället kan denne utsättas för våld utan att gärningspersonen, eller institutionen, hålls ansvarig. EU:s nya flyktingdirektiv har gjort det möjligt för medlemsstater att neka utsatta kvinnor hjälp, och har därmed legitimerat den typ av strukturellt våld som även Galtung beskriver. EU:s bestämmelser och regelverk kring flyktingmottagande har i detta fall haft en övervägande negativ inverkan på kvinnors upplevelse av säkerhet. Man prioriterar statens säkerhet framför

⁸⁵ Fredman, 2015, s. 34.

den utsatta individens säkerhet, och visar inte på någon tendens till att förstå kvinnors särskilda utsatthet, eller betydelsen av genus i fråga om flyktingars säkerhets-situation.

4.2.2 Könslaterat våld

En stor del av rapporteringen kring flyktingkvinnor kretsar kring könslaterat våld. Till kategorin *Könslaterat våld* räknades omnämnande av sexuella övergrepp, fysiskt och psykiskt våld samt människohandel och transaktionssex. Sexuella övergrepp nämndes både i de rapporter som publicerades före avtalet samt i de som publicerades efter. Trots att sexuella övergrepp framställdes som vanligt förekommande i samtliga rapporter, framträdde en skillnad mellan de äldre och nyare rapporterna. Innan EU förnyade sina flyktingmottagningsdirektiv hade kvinnor större möjlighet att få stöd och vård efter ett sexuellt övergrepp genom de hjälporganisationer som fanns på plats där flyktingar befann sig. Dessa hade resurser som kunde bistå med sin expertis och erfarenhet av överlevare av sexbrott. Sedan slutet av mars 2016 har dessa kvinnors helt och hållet varit myndigheternas ansvar. Personal som tillsatts av staten saknar utbildning och kompetens kring överlevare av sexbrott. Hjälporganisationer har inte längre tillträde till de platser där flyktingar nu befinner sig, och kan därför inte heller ge stöd till utsatta kvinnor

De resterande former av könslaterat våld som omnämndes i rapporterna var fysiskt och psykiskt misshandel, samt människohandel och transaktionssex. Trots att alla dessa våldsformer uppmärksammades i samtliga rapporter, framträdde även här en viss skillnad sett till rapporteringen före samt efter avtalets implementering. Våld i nära relationer målades upp som ett större problem sedan flyktingar placerats i interneringsläger. Däremot nämndes människohandel och transaktionssex betydligt mer i de rapporter som publicerades innan avtalet.

Enligt Fredman är våld vanligt förekommande på ansamlingsplatser för flyktingar, i synnerhet i flyktingläger. Hon beskriver detta våld som en genusrelaterad företeelse, vilken uppstår när familj – och samhällsstrukturer omkastas på grund av påtvingad migration.⁸⁶ Fredmans teori går i linje med det resultat som uppenbarats sig i den metodologiska analysen. Könrelaterat våld förekommer under hela flykten, men tycks koncentreras då kvinnor placeras i interneringsläger och därmed frångår möjligheten att röra sig vidare genom Europa. Fortsatt menar Fredman att de spänningar som följer av flyktingupplevelsen kan leda till att patriarkala värderingar förstärks, vilket i sin tur kan öka förekomsten av våld i nära relationer. Interneringslägren framställs som platser där spänningar och frustration florerar. Samtidigt kan flera rapporter påvisa en ökning av våld i nära relationer, vilket i relateras till männens ökade frustration över sin situation. Även på denna punkt bidrar Fredmans teori alltså till förståelsen för varför könrelaterat våld är så pass högfrekvent under flykten. Orsaken till våldsbilden som riktas mot kvinnor under deras flykt kan spåras tillbaka till de konstruktioner av femininitet som ofta tillskriver kvinnor subordinerade positioner. Dessa positioner legitimerar och rättfärdigar våld mot kvinnor med bäring på de roller som kvinnor förväntas anta.⁸⁷

Intressant nog påpekar Fredman att risken för att utsättas för sexuella övergrepp kan förvärras genom införandet av bestämmelser som har för avsikt att förhindra asylsökande att nå västerländska länder.⁸⁸ En sådan konsekvens ska, enligt Fredman, bero på att chansen för utsatta kvinnor att nå hjälp blir betydligt mindre när statliga aktörer förhindrar den. Många förlitar sig då på oseriösa smugglare som i värsta fall utsätter dem för sexuella övergrepp eller tvingad prostitution.⁸⁹ Rapporteringen som hittills följt flyktingsituationens utveckling i Europa har inte uppmärksammat den ökning av människosmuggling som Fredman förutspår. Att en sådan tendens inte noteras kan förstås bero på naturliga orsaker – förmodligen har inte tillräckligt mycket tid förflutit för att en sådan utveckling ska kunna bekräftas eller

⁸⁶ Fredman, 2015, s. 37.

⁸⁷ Ibid., s. 20.

⁸⁸ Ibid., s. 26.

⁸⁹ Ibid.

avfärdas. Gerard och Pickering understryker dock att den våldsbild som riktas mot flyende kvinnor skapas av både statliga och ickestatliga aktörer. Ansvar för människor i nöd ligger, enligt Gerard och Pickering, inte enbart på den statliga aktören, då denna våldsbild produceras i olika kontexter, av olika instanser.⁹⁰

Det könsrelaterade våld som uppmärksammas i rapporterna uppfyller kriterierna för det Galtung beskriver som direkt våld. Direkt våld är avsiktlig handling, riktat mot en specifik grupp eller person, som orsakar skada eller död. Betraktade som enskilda incidenter är varje övergrepp, överfall och misshandel gentemot en flyktingkvinna en aggressionshandling som kan beskrivas som direkt våld. Men Galtung poängterar även att det direkta våldet ofta har ett samband med det strukturella våldet. Våld kan börja som direkt våld, för att sedan övergå till strukturellt, eller som strukturellt våld som sedan även får ett direkt uttryck.⁹¹

Enligt Galtung grundar sig strukturellt våld i dominans. Dominans spelar en central roll även inom genusrelationer, vilket innebär att både Fredmans samt Anglins genusperspektiv kompletterar Galtungs diskussion kring våld på ett meningsfullt sätt. Eftersom våldet som drabbar kvinnor på flykt är relaterat till deras könstillhörighet, måste det betraktas som strukturellt. Sammantaget är de fall av övergrepp, överfall och misshandel som drabbar flyktingkvinnor del av en struktur som genomsyrar den kontext flyktingkvinnorna befinner sig i. Denna struktur reproduceras indirekt när auktoriteter, såsom EU, inte tar hänsyn till kvinnors särskilda utsatthet. Anglin beskriver hur strukturellt våld består i våld som härstammar från systematiska och strukturella ojämlikheter som påverkar människor dagliga liv. Ett exempel på en systematisk och strukturell ojämlikhet är sexism. Eftersom det våld som kvinnor drabbas av kan knytas till en ojämn maktbalans mellan könen, kan detta beskrivas som ett sexistiskt uttryck, och därmed även som strukturellt våld.⁹²

⁹⁰ Gerard och Pickering, 2013, s. 340.

⁹¹ Galtung, 2013, s. 58.

⁹² Anglin, 1998.

4.2.3 Personlig integritet

Avsaknaden av privata och könssegregerade utrymmen beskrivs som ett problem först när kvinnor befinner sig i transitläger – som numera många gånger omvandlats till interneringsläger. I dessa trångbodda läger lider kvinnor av det faktum att sovplatser, toaletter och duschutrymmen sällan är könsuppdelade. Transitlägren påminner om interneringslägren, med skillnaden interneringslägrens syfte främst är att förvara flyktingar tills beslut om deras framtid tagits. I transitlägren är kvinnorna fria att komma och gå som de vill, vilket innebär att kvinnor kunde söka sig till platser de ansåg säkrare än lägret. Efter avtalets implementering har denna möjlighet reducerats. Kvinnor kan inte längre välja var de t.ex. vistas om natten eller uträttar sina behov. Att de statliga myndigheter som fattar beslut kring interneringslägrens utformning inte tar hänsyn till kvinnors behov innebär en förhöjd säkerhetsrisk.

Flyktingkvinnor vittnar dessutom om stora svårigheter inför att balansera barnomsorg med de övriga uppgifter som krävs av dem för att få livet att gå runt. På grund av att det saknas trygga utrymmen i lägren vill de inte lämna sina barn ensamma tillräckligt länge för att införskaffa förnödenheter eller söka information kring sin situation. Barnen är något som gör kvinnorna särskilt sårbara. De har inte utrymme att tänka på sin egen säkerhet enbart, i samma utsträckning som ensamma män har. Detta problem skulle kunna avhjälpas om fler privata, säkra utrymmen skapades åt ensamstående kvinnor med barn.

Bristen på utrymmen där kvinnor kan känna sig trygga är ett typexempel på strukturellt våld. De statliga aktörer som utformat lägren där flyktingar tvingas vistas har inte tagit hänsyn till kvinnors särskilda säkerhetsbehov, och blir därför utöware av strukturellt våld. Galtung betonar den makt staten har över folket, vilken i viss mån gör staten till ett instrument för förtryck.⁹³ Staten kan dessutom upprätthålla mönster av exploatering, och därmed beröva alla under sitt befäl ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.⁹⁴ EU, som är en koalition av stater, har genom

⁹³ Galtung, 2013, s. 107.

⁹⁴ Ibid.

sina nya flyktingdirektiv påverkat flyktingkvinnors möjlighet att utöva sina rättigheter. Resultatet som presenterades i det metodologiska avsnittet visar att de interneringsläger som inrättats som en konsekvens av EU-Turkiet-avtalet haft en negativ inverkan på kvinnors upplevda trygghet. När flyktingar fösts samman på små ytor har patriarkala värderingar förstärkts och våldet gentemot kvinnor har ökat. Galtungens teori om strukturellt våld kan relateras till hur EU:s politik försämrat flyktingkvinnors säkerhetssituation. Det är även lämpligt att återknyta till Mary K. Anglin, som även hon framför intressanta resonemang kring det strukturella våldet. De beslut som fattas av stater, såsom att flyktingar bör inhysas i låsta och strikt bevakade utrymmen, framstår ofta som stabiliserande säkerhetsåtgärder. Samtidigt framgår det i den metodologiska analysen hur samma åtgärder försämrar kvinnors upplevelse av säkerhet.

Fredman påpekar att det ofta är kvinnan som är den huvudsakliga försörjaren för sina familjer under flykten. En ensamstående mamma har inte sällan egenhändigt ansvar för att framskaffa mat och skydd åt sina barn, samtidigt som hon själv måste värna om sin hälsa för att orka vara ett stöd åt dem som beror på henne.⁹⁵ Den verklighet som flyktingkvinnorna i rapporterna möter beskrivs som lika utmanande. Kvinnans redan kompromissade säkerhet blir nästintill tillintetgjord när hon utan stöd från omgivningen ska försörja och skydda sin familj. Bristen på stöd kring barnomsorg kan ses som ytterligare en uttryck för strukturellt våld.

⁹⁵ Fredman, 2015, s. 26.

5 Diskussion

Kvinnor upplever både direkt och strukturellt våld under sin flykt till och inom EU. Det direkta våldet tar sig uttryck genom sexuella övergrepp, misshandel, exploatering och tvång. Våldet produceras genom enskilda aktörer, statliga liksom icke-statliga, som utnyttjar det faktum att flyktingkvinnor saknar det skyddsnet som en medborgare i en säker stat vanligtvis åtnjuter. Galtungs teori har bidragit till analysen genom att skildra hur det direkta våldet ofta utvecklas från ett övergripande strukturellt våld, som visat sig ha en betydande inverkan på flyktingkvinnors säkerhetssituation. Det strukturella våldet härrör från de institutioner och auktoriteter som genom sina bestämmelser försummar kvinnors särskilda utsatthet, vilket med bakgrund av denna undersökning genast riktar blicken mot EU. EU:s nya flyktingdirektiv har i kombination med dess medlemsstaters förstärkta säkerhetspolitik skapat ytterligare svårigheter för kvinnor att undslippa den riskfyllda flykten och det våld de möter under vägen. Eftersom direkt våld produceras genom strukturellt våld har inflytelserika institutioner såsom EU ett bärande ansvar i fråga om flyktingkvinnors säkerhet. Denna undersökning bidrar till att synliggöra säkerhetsproblematiken för flyktingkvinnor, med förhoppning om att en bättre förståelse för flyktingkvinnors unika situation ska få institutioner såsom EU att utveckla sina policies i en riktning som även tar hänsyn till dessa kvinnor.

De säkerhetsrisker flyktingkvinnor utsätts för har vidare visat sig ha ett starkt samband med genus. Kvinnors könstillhörighet medför en särskilt riskfylld dimension som drabbar dem på en genusrelaterad grund, både individuellt och kollektivt. Undersökningen har funnit stöd i Fredmans teori kring hur flyktingkvinnor görs sårbara genom konstruktioner av femininitet som tillskriver kvinnor subordinerade positioner, vilka i sin tur legitimerar och rättfärdigar våld mot kvinnor. Anglins teori, vilken grundar sig i ett feministiskt perspektiv på strukturellt våld, har förenat Galtung och Fredmans teorier. Genom att applicera ett genusperspektiv på en teori om våld framträder samband mellan den våldsbild som riktas mot kvinnor, samt de genusstrukturer de är en del av, på ett sätt som omöjligen kan ignoreras.

Den utsatthet som kvinnor på flykt möter är dock mångfacetterad och komplex. Denna komplexitet fångas sällan upp i de direktiv och bestämmelser som produceras av myndigheter och institutioner. Flyktingkvinnan faller mellan stolarna i allt högre utsträckning sedan EU och dess medlemsstater har kommit att betrakta flyktingen som ett illegalt säkerhetshot. För att en flyktingkvinna ska få det skydd hon är berättigad till måste hon visa att hon uppfyller de kriterier staten har för en flykting – kriterier som influerats av en diskurs som framställer flyktingar som 'illegala' och genuskonstruktioner som dikterar hur en kvinna bör bete sig. För att förstå hur genus påverkar maktrelationer och säkerhet under flykten är det nödvändigt att undersöka hur kvinnor på flykt själva upplever dessa relationer, och på så vis ge dem den röst som de tidigare nekats.

Rapporterna som publicerats angående flyktingkvinnors situation ger en tydlig bild av hur dessa kvinnors säkerhet påverkas under flykten, med utgångspunkt i kvinnornas egna berättelser. På grund av att de problematiska aspekter som kan betraktas som genusrelaterade återkommer i samtliga rapporter kan de säkerhetsrisker som identifieras anses trovärdiga och verklighetsförankrade. Undersökningen i denna uppsats har sammanvägt innehållet i samtliga rapporter och producerat ett resultat som starkt indikerar att genus har stor betydelse för kvinnors upplevda säkerhet på flykt. I rapporteringen saknas emellertid en problematisering kring det intersektionella perspektiv som både Fredman och Anglin lyfter fram; hur faktorer såsom etnicitet och nationalitet samspelar med genus i flyktingbemötandet. Att syriskva kvinnor ges fördelar framför icke-syriska kvinnor nämns förbigående i UNHCR:s rapportering, men hur denna åtskillnad inverkar på flyktingkvinnors säkerhetssituation analyseras inte vidare. Hur flyktingkvinnors bakgrund och härkomst inverkar på hur de bemöts i värdländerna är ett ämne som kan ligga till grund för fortsatt forskning.

Den forskning som hittills dominerat ämnet kvinnor på flykt har nästan uteslutande förlagts till två kontexter; förhållandena i permanenta flyktingläger samt situationen sedan flyktingar anlant till den stat de ämnar söka asyl i. Studierna kring resan mellan hemlandet och destinationen är däremot få till antalet. Denna uppsats har anslutit sig till det ännu relativt tunna forskningsunderlag som bland annat sammanställts av Oelgemöller samt Gerard och Pickering, vilka båda inriktat sig på fenomenet transit. Genom att inrikta sig på själva flyktresan, genom transitländer och temporära läger, har denna undersökning belyst de säkerhetsrisker som drabbar

de flyktingkvinnor som befinner sig i rörelse. För att stater och organisationer ska kunna skapa säkra flyktvägar, är det nödvändigt att de existerande riskerna för flyktingkvinnor i rörelse fortsatt kartläggs och analyseras. Denna process bör, likt denna undersökning, i högsta möjliga grad baseras på material som fångats av dessa kvinnors egna berättelser kring sin situation.

Slutligen är det av hög relevans att vidare undersöka EU:s ansvar gentemot flyktingkvinnor, och hur dessa skyldigheter efterlevs. Konsekvenserna av EU:s flyktingdirektiv på kvinnor med flyktingstatus har i denna uppsats fungerat som en underordnad frågeställning, där det huvudsakliga forskningsunderlaget består av Hadfield och Zwitterns studie kring EU:s ansvarsplikt i relation till den så kallade 'flyktingkrisen'. Denna uppsats går i linje med Hadfield och Zwitterns kritik av EU:s passivitet gentemot flyktingar, då resultatet av undersökningen visar att flyktingkvinnors säkerhetssituation försämrats ur flera aspekter sedan avtalet mellan EU och Turkiet implementerades. Till skillnad från Hadfield och Zwitter har jag därmed tagit kritiken gentemot EU ett steg längre, genom att visa på hur EU:s passivitet gentemot kvinnor på flykt kan betraktas som genusblindhet.

6 Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att genom ett genusperspektiv undersöka hur kvinnans säkerhetssituation påverkas under flykten mellan hemlandet och den stat där hon ämnar söka asyl. Till detta övergripande syfte fanns dessutom en ambition att undersöka hur EU:s nya flyktingdirektiv inverkar på flyktingkvinnans upplevelse av säkerhet.

Inledningsvis delades primärmaterialet upp i kategorier som var för sig reflekterade centrala aspekter av de säkerhetsrisker som kan tyckas drabba specifikt individer av kvinnlig kön. Genom en kvalitativ innehållsanalys med öppen kodning kunde tre övergripande områden identifieras – asyl och fri rörlighet, könsrelaterat våld, samt personlig integritet. Inom samtliga kategorier återfanns former av direkt och strukturellt våld riktat mot kvinnor, som i sin tur visat sig ha betydelse för flyktingkvinnors upplevelse av säkerhet.

Den metodologiska delen av analysen möjliggjorde dessutom en jämförelse av situationen före respektive efter det att EU genom ett avtal från mars 2016 skärpte sina flyktingmottagningsdirektiv. Jämförelsen visade på att EU:s flyktingpolitik inte tagit hänsyn till kvinnors säkerhetssituation på flykt, eftersom kvinnor i flera avseenden är mer utsatta under flykten sedan avtalet implementerades.

Jane Fredmans teori kring migration och genus, har i kombination med Johan Galtungs och Mary K. Anglins teorier om våld, varit mycket central i tolkningen av det resultat som framkom i undersökningen. Den våldsbild som drabbat kvinnor på flykt, vilken både är direkt och strukturell, kan relateras till patriarkala strukturer som redan innan flykten förpassade kvinnan till en subordinerad position. Det direkta våldet uppstår i hög grad när kvinnan rör sig utanför sin traditionella roll, vilket är vanligt under flykt. En kvinna som ensam familjeförsörjare eller ensamkommande, utnyttjas ofta såväl andra flyktingar, som människosmugglare och myndighetspersoner. Kvinnan utsätts för strukturellt våld när institutioner och myndigheter inte erkänner hennes utsatthet, och behandlar henne på ett sätt som ytterli-

gare förvärrar hennes säkerhetssituation. Undersökningens resultat synliggör därmed hur kvinnor på flykt utsätts för säkerhetsrisker som i många fall skulle kunna förhindras av en flyktingpolitik som tar större hänsyn till genusspecifika problem.

Referenser

Amnesty International, 'Trapped In Greece: An Avoidable Refugee Crisis', London: Amnesty International Publications, 2016.

Anglin, Mary K. 'Feminist Perspectives on Structural Violence', *Identities*, Vol. 5 Issue 2, 1998.

Bryman, Alan. *Samhällsvetenskapliga Metoder*, 2:a upplagan, Malmö: Liber, 2011.

CARE International UK, 'On Her Own', London: CARE International UK, 2016.

European Council Council of the European Union. 'Statement Of The EU Heads Of State Or Government, 07/03/2016 - Consilium', *Consilium.europa.eu*, 2016 <<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/07-eu-turkey-meeting-statement/>> [hämtad 27 november 2016].

Fredman, Jane. *Gendering The International Asylum And Refugee Debate*, 2:a upplagan, Basingstroke: Palgrave Macmillan, 2015

Galtung, Johan och Fischer, Dietrich. *Johan Galtung: Pioneer of Peace Research*, Berlin: Springer, 2013.

Gerard, Alison och Pickering, Sharon. 'Gender, Securitization and Transit: Refugee Women and the Journey to the EU', *Journal of Refugee Studies*, Vol. 27, Issue 3, 2014.

Hadfield, Amelia och Zwitter, Andrej. 'Analyzing the EU Refugee Crisis: Humanity, Heritage and Responsibility to Protect', *Politics & Governance*, Vol. 3 Issue 2, 2015.

Oelgemöller, Christina. 'Transit' and 'Suspension': Migration Management or the Metamorphosis of Asylum-Seekers into 'Illegal' Immigrants', *Journal of Ethnic & Migration Studies*, Vol. 37 Issue 3, 2011

Quinn, Eugene. 'The Refugee And Migrant Crisis: Europe's Challenge', Vol. 105, *Studies: An Irish Quarterly*, 2016.

United Nations Refugee Agency, 'Figures At A Glance', 2016. <<http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>> [hämtad 20 november 2016]

United Nations Refugee Agency, 'Woman Alone: The Fight For Survival By Syria'S Refugee Women', 2014.

United Nations Refugee Agency, United Nations Population Fund, Women's Refugee Commission, 'Initial Assessment: Protection Risks For Women And Girls In The European Refugee And Migrant Crisis', 2016.

Women's Refugee Commission, 'EU-Turkey Agreement Failing Refugee Women and Girls', New York: Women's Refugee Commission, 2016.

Women's Refugee Commission, 'No Safety For Refugee Women On The European Route: Report From The Balkans', New York: Women's Refugee Commission, 2016.